Een narratief voor Teuge – Marinke Steenhuis, SteenhuisMeurs

‘Harstikke mooi als je als dorp iets te vertellen hebt’, zei Lucas Harbers, voorzitter Algemeen Belang Teuge na de presentatie van dit narratief in maart 2017. En dat is precies het doel van dit verhaal.

Afgelopen winter en in het vroege voorjaar heb ik me verdiept in Teuge; in de geschiedenis van het dorp, de belangrijke momenten, de veranderingen die het dorp vandaag zijn karakter geven.

Ik ben van beroep cultuurhistoricus en kijk naar plekken, naar landschappen als personages; net als in je eigen leven met een jeugd, puberteit, volwassen leven en oude dag, waarbij elke fase sporen heeft nagelaten, maar ook een personage met een karakter, met successen en met telkens terugkerende eigenschappen, tics en tradities. Elke plek heeft zijn eigen verhaal en dat is het mooie van dit vak.

Ik heb met mensen gesproken, heb rondgereden en – gelopen, heb de sfeer van het dorp bij verschillende publieksavonden in het kader van de dorpvisie opgesnoven, heb archief- en literatuuronderzoek gedaan, oude kaarten bestudeerd en informatie opgevraagd.

Het resultaat is een narratief, dat ik ‘Het wonder van Teuge’ heb genoemd – geen geschiedenisles met een opsomming van feiten, maar een verhaal dat probeert het eigene van Teuge te schetsen, het unieke van het dorp.

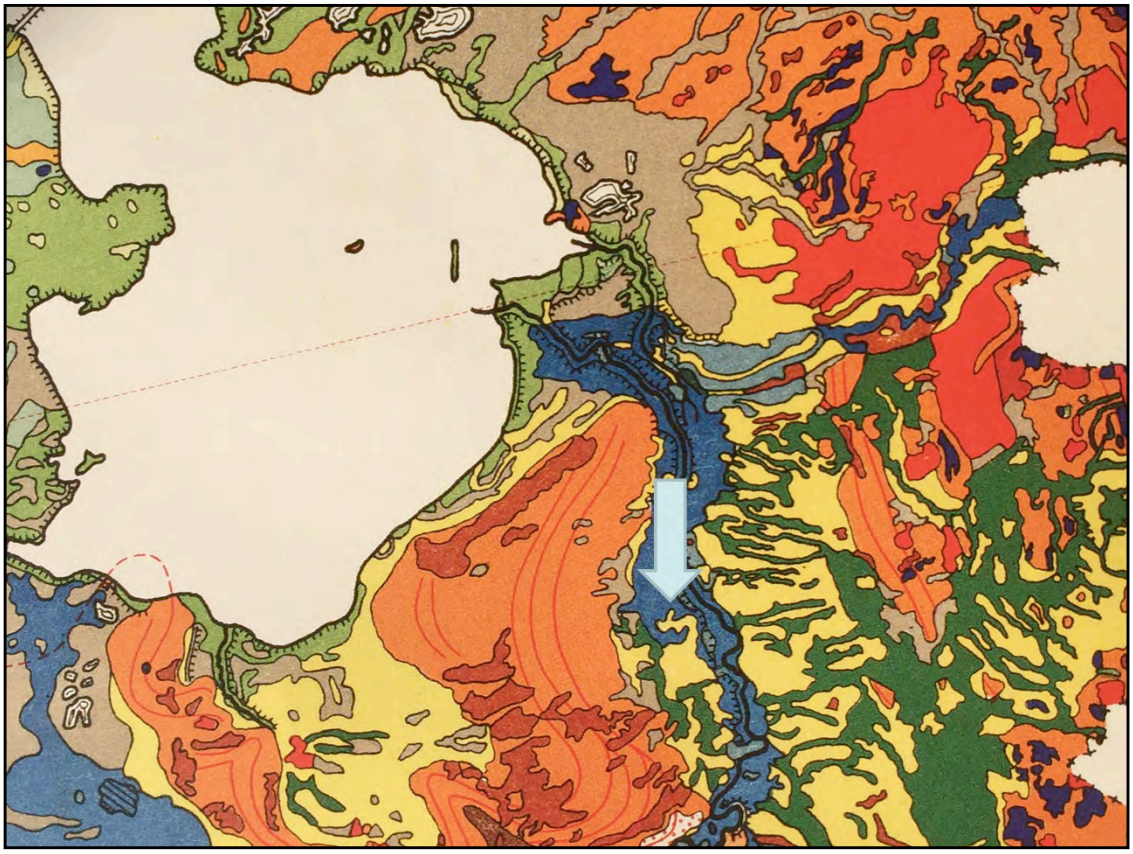

Dit is de bodemkaart van de Veluwe en de IJsselvallei. Teuge ligt op de plek waar die bodemsoorten samenkomen: beekafzettingsgronden (groen op de kaart), laagterrasgronden (geel op de kaart) en rivierkleigronden (blauw op de kaart). Nat en droog land liggen op korte afstand van elkaar, vandaar de aanwezigheid van verschillende weteringen (gegraven afwateringssloten) in het gebied.

DE LOGICA VAN HET LANDSCHAP

HESSEN, MARKEN EN SPIJKERS

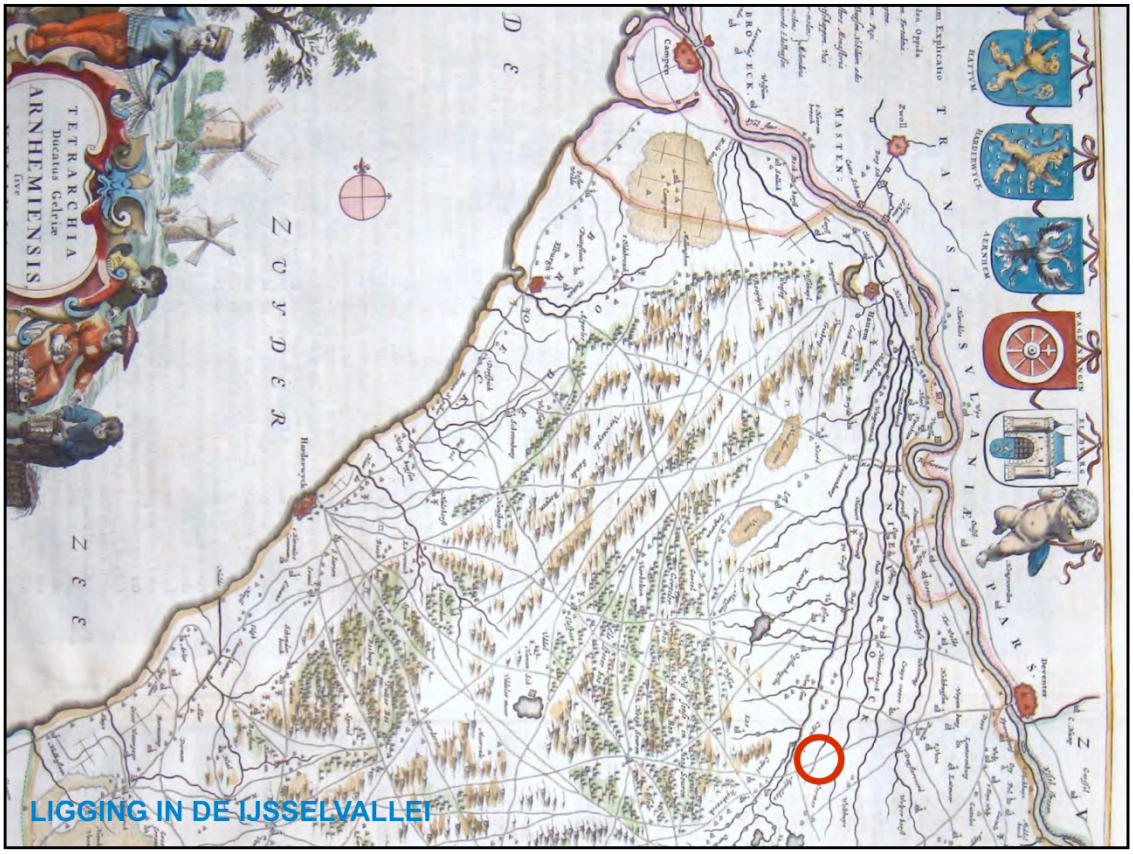

Op historische kaarten, zoals die van de beroemde kaartenmaker Joannes Blaeu uit de zeventiende eeuw zijn de hoge zandgronden van de Veluwe duidelijk te zien. Apeldoorn als nederzetting bestond al wel maar is niet weergegeven, wel is paleis het Loo te zien. Ook is te zien hoe Teuge (het rode cirkeltje) aan het uiteinde van een heleboel noord-zuid lopende afwateringskanalen ligt. Deze weteringen geleiden het overtollige water van de IJssel vanaf Hattem naar het zuiden. De waterhuishouding van de IJsselvallei was uitermate slecht, het land was moerassig met vermoedelijk een dichte bebossing, afgewisseld door veenachtige heidevelden en plassen. In oost-westelijke richting ligt de oude hessenweg (handelsweg) tussen de Zuiderzee naar de brug over de IJssel bij Deventer en verder richting Duitsland. Omdat Teuge aan deze weg lag, had het dorp de functie van pleisterplaats; een plek waar de karren even stopten, een herberg was (‘de Zwaan’) en later ook uitspanningen.

[Gelderland, "Tetrarchia Ducatus Gelriae Arnhemiensis, Sive Velavia.", Joan Blaeu, 1662]

Deze nog oudere kaart uit 1570, die in Brussel wordt bewaard, vertelt ons over de reeks van dorpen langs de oost-west route. Teuge staat als 'OptenThuegh' weergegeven. De eerste bewoners van Teuge vestigden zich op de door zand aangewaaide dekzandruggen (in Teuge: de Zanden, een belangrijke naam, nu nog altijd aanwezig).

Teuge had geen kerk, zoals Wilp (765), Voorst (893), Nijbroek (1200-1300) en Twello (1300) dat wel hadden. Deze kerkdorpen waren het middelpunt van een kerspel, het territorium van een kerkelijke parochie. Niet alleen doop, huwelijk en begrafenis werden door de kerk behartigd, ook zorgde het kerspel voor een aantal publieke taken zoals openbare veiligheid en brandveiligheid.

Heel belangrijk in Teuge is de organisatievorm van het grondgebruik geweest. Die heeft de dorpsgemeenschap van Teuge tot op de dag van vandaag bepaald. In de Teugse of Silvolder Mark werd het gebruik van de gemeenschapsgronden geregeld. Alleen met een eigen boerderij mocht deelgenomen worden in de boermarke, een collectief van boeren. Hoe groter het bedrijf, hoe groter het aandeel in de gemeenschappelijke gronden binnen de markegrenzen. Keuters en meiers, de kleine boeren en pachters, werden niet toegelaten. Op de akkers werd het wild met houtsingels buiten gehouden. De houtsingels zijn aangelegd en beplant met eiken en struiken. Zo voorziet de wal de bewoners tegelijk van vruchten, geneeskrachtige kruiden, bladvoer voor het vee en hakhout voor de winter. De eiken werden als constructie- en bouwmateriaal gebruikt. Voor elke eik die verdween, werd een nieuwe geplant. Populierenhout ging naar de klompenmaker. Het omzagen van de bomen was een dorpsactiviteit, net als het bouwen van een nieuwe schuur. In de besloten gemeenschap van de dorpen heet dat naoberschap. Op iedere naober rust de naoberplicht. Dat is dé manier om onafhankelijk en zelfvoorzienend te blijven; twee zaken Teugenaren nog altijd zeer aan hechten. In de boermarke werd eveneens het recht op de weide- en hooilanden verdeeld. De meeste banden had Teuge met de oostelijk gelegen kerspels en Deventer (Apeldoorn bestond nog nauwelijks). Ook was er bestuurlijk een sterke binding met Twello en Voorst, een band die tot vandaag voortduurt. In de marke ging het dus om collectiviteit, om dingen samen regelen, zodat eenieder er wel bij vaart. Deze eigenschap is nog altijd zeer voelbaar in het dorp.

[Map of the Veluwe 1570, Christiaan Sgrooten. Koninklijke Bibliotheek Brussel Opten Thuegh]

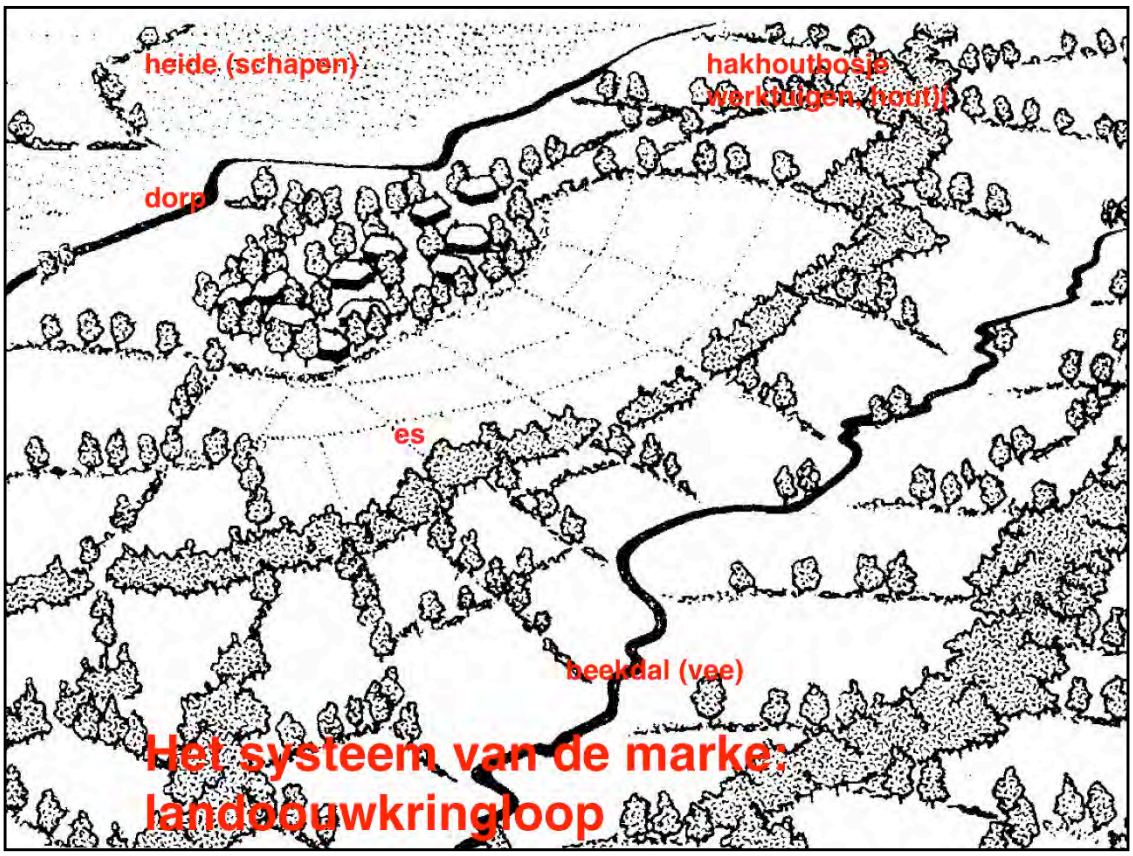

Op deze vogelvlucht is het fascinerende systeem van de Drentse marke te zien; een landbouwkringloop waarin elk onderdeel van het landschap zijn eigen functie had, met een heel systeem van volksgebruiken eromheen.

In het dorp (en dit is in Teuge iets anders, omdat de boerderijen hier meer verspreid staan) staan de boerderijen gegroepeerd rond een brink met een dobbe (vijver) als drinkplaats voor de schapen, die elke avond van de heide worden gehaald. In de potstal produceren zij mest, die op de es wordt gebracht en vruchtbare grond garandeert. De es is dus niet van één boer, maar van meerdere boeren, en ook kleinere boeren hadden er stukjes land. Het hakhoutbos diende voor meubels, werktuigen, klompen en doodskisten en in het beekdal graasde het vee, voor melk en vlees.

Alles hing met alles samen, de seizoenen bepaalden het ritme van de werkzaamheden en de dorpsbevolking had elkaar nodig.

© SteenhuisMeurs 2012

HESSENWEGEN EN HERBERGEN

Zo zag het middelpunt van Teuge er eeuwenlang uit, een buurtschap met een herberg op de kruising van twee hessenwegen, dit zijn zeventiende eeuwse handelswegen door Noord-Duitsland en Oost-Nederland richting Utrecht. Er waren verschillende Hessenwegen. Volgens de overlevering hebben de Hessenwegen hun benaming te danken aan Duitse kooplieden uit de buurt van Kassel in Hessen. Deze wegen meden de dorpen en steden omdat de handelaren gebruik maakten van hessenwagens die een bredere spoorwijdte hadden dan in de Nederlanden was toegestaan en daardoor niet pasten in de karrensporen van hier gebruikte karren en wagens. Ze volgden daarom routes over de woeste gronden. Hessenwagens trokken diepe wielsporen door de heide. Deze sporen waren op sommige plaatsen honderden meters breed omdat de zware wagens steeds een route namen die nog niet kapot gereden was. Hierdoor zijn de sporen ook nu nog te herkennen op sommige plaatsen in bijvoorbeeld heidevelden.

Omdat de Hessenwegen de dorpen en steden meden, waren de Hessen een prooi voor struikroverij en dergelijke. Ze reisden daarom in konvooi. Op verschillende plekken langs de Hessenwegen kwamen herbergen op vaak afgelegen plekken, denk aan de nog altijd bestaande Woeste Hoeve.

Op deze ansichtkaart is herberg de Zwaan te zien in zijn negentiende eeuwse gedaante, maar het eerste gebouw van de Zwaan stamde uit 1705. Het was bij een brand verloren gegaan en was van oorsprong een brouwerij met een gelagkamer gerund door door Jan Meilink jr., zoon van de eigenaar van de Twellose brouwerij de Klok. Tegenover het pand stond nóg een herberg de Zwaan, de oerversie, De (Oude) Zwaan. Tussen beide liep de Hessenweg, waarvan het tracé als ventweg bij De Zwaan nog bestaat. De locatie is daarom lokaal en regionaal van groot historisch belang.

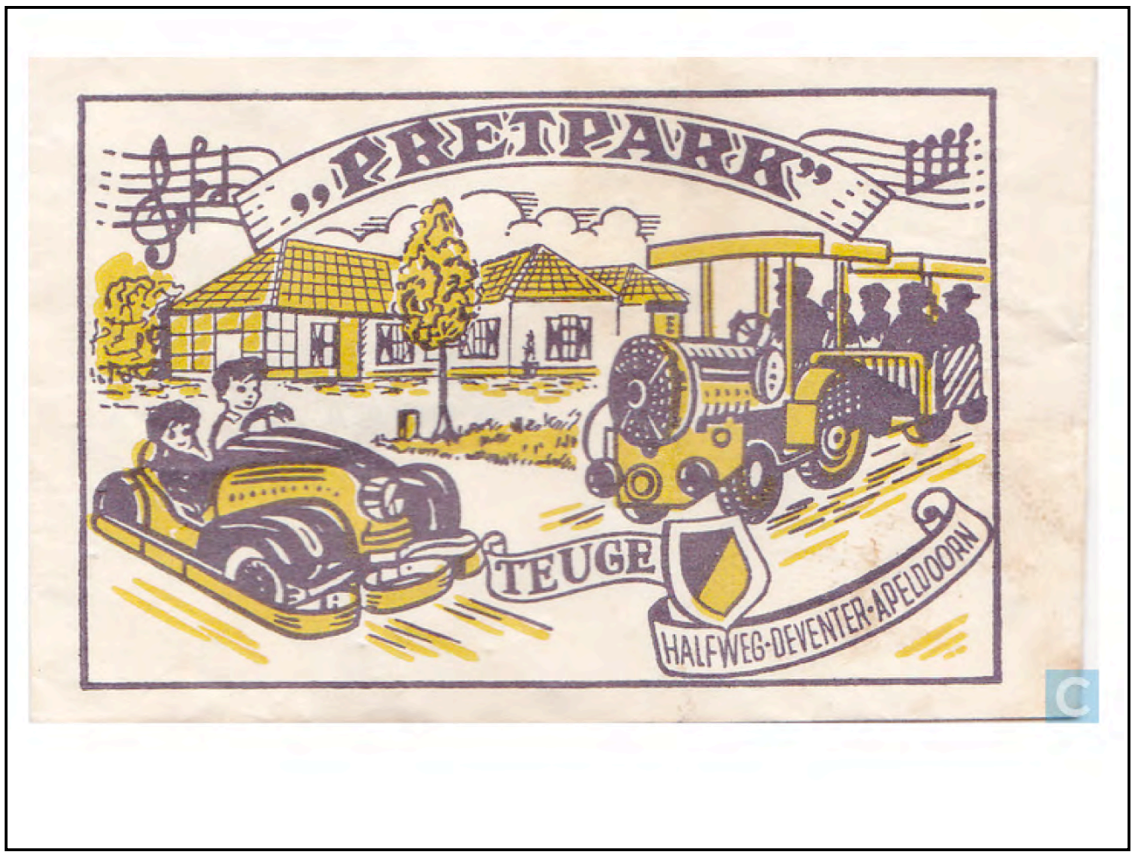

Het pretpark dat vanaf de jaren dertig tot jaren zestig achter de Oude Zwaan aan de Rijksstraatweg gevestigd was, illustreert hoezeer deze plek, ‘Halfweg Deventer en Apeldoorn’, uitspanningen en recreatie hun eeuwenlange continuering vonden.

SILVOLDER OF TEUGSE MARKE MET DE BEUCKELAER ALS ‘SPIJKER’ (HOOFDHOF)

Heel fraai in het landschap rond Teuge zijn de moumentale boerderijen zoals hier hofstede de De Beukelaar, gebouwd in 1869 maar met een veel oudere geschiedenis. De Beuckelaer was een zogenaamd "spijker“, een opslagplaats van graan en hoofdhof van de al genoemde Silvolder of Teugse marke. De geschiedenis gaat ver terug, het geslacht Silvolde komt in 1226 reeds voor en was verbonden aan de bisschop van Utrecht. De Silvolder borgstede en hof op de Teughe is eeuwenlang als een Stichts leen (een soort pachtgrond) aan het geslacht Silvolde geweest. In de Beukelaar zijn oude bouwsporen te zien, de kelder is mogelijk zelfs uit de 12de eeuw en in het voorhuis is een 17^{e} eeuwse opkamer met een haardplaat uit 1681.

[De Beuckelaer, Cornelis Pronk/Hendrik Spilman, collectie Rijksmuseum, 1729]

De Beuckelaar, ooit gebouwd in 1333 en vele malen ver- en herbouwd, Rijksmonument, Rijksstraatweg 168.

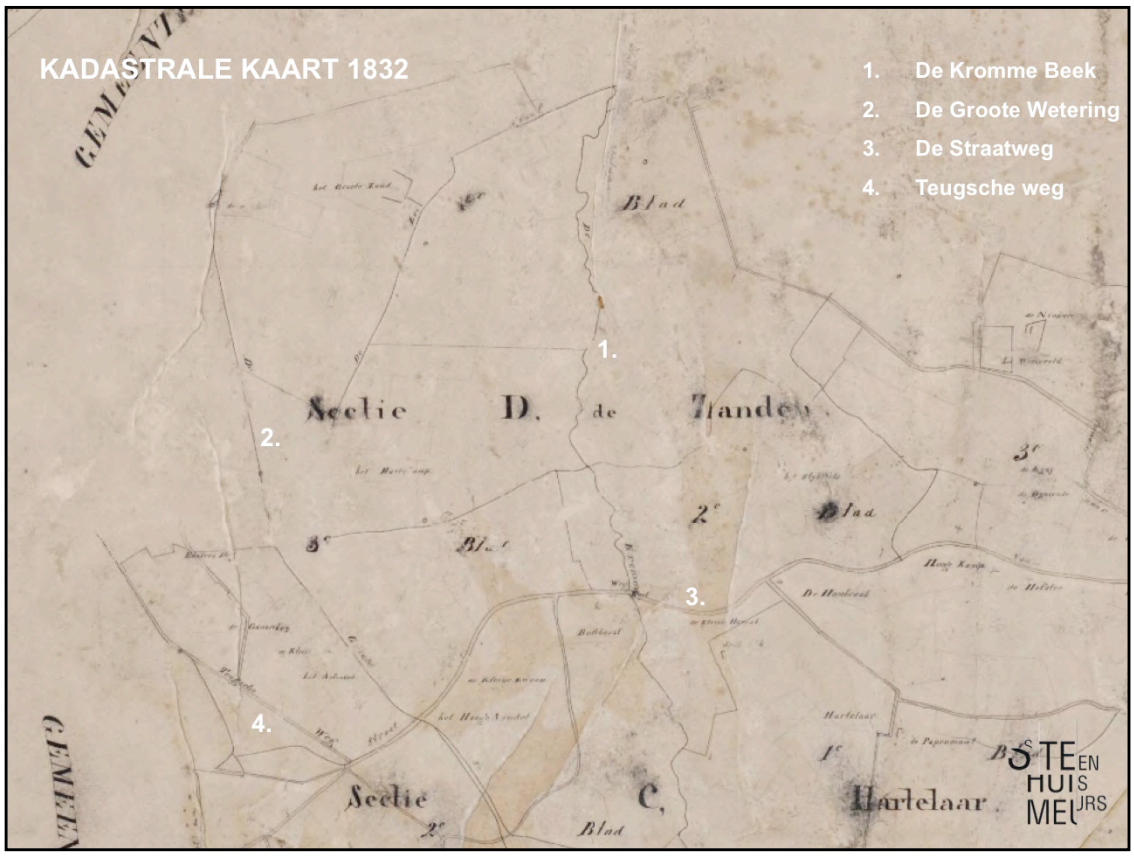

Waterhuishouding was in de natte IJsselvallei een continu aandachtspunt. Op deze kadastrale kaart uit 1832 zijn de Kromme Beek (1) en de Grote Wetering (2) te zien, belangrijke noord-zuid afwateringen. Interessant in verband met de Grote Wetering is de geschiedenis van het Beekbergerwoud, een geweldig moerasbos bij Klarenbeek dat voor de omwonenden alleen ‘s winters over het ijs toegankelijk was om brandhout te halen. Het vormde de overgang van de Veluwe naar de IJsselvallei. Aan het eind van de negentiende eeuw werd de laatste boom geveld en werd het woud ontwaterd door het graven van de Grote Wetering en de Leigraaf in de richting van het tegenwoordige vliegveld Teuge naar de IJssel. (J.T.P. Bijhouwer, Het Nederlandse landschap (1971), p. 153) Het Beekbergerwoud werd een agrarisch gebied met weilanden en akkers. Natuurmonumenten is in 2006 begonnen met herstel van het gebied en probeert daarbij iets van de sprookjesachtige wildernis terug te brengen. Vanaf de parkeerplaats aan de Woudweg in Klarenbeek is het gebied bereikbaar. Er welt op een aantal plaatsen kraakhelder, voedselarm water uit de bodem op en er zijn nog steeds zeldzame planten uit het voormalige moerasbos aanwezig. Zaden van oorspronkelijke bomen en planten zaten nog in de grond en kunnen weer ontkiemen.

De Grote Wetering was van oorsprong een natuurlijke waterloop, maar is rond 1900 verbreed, de Kromme Beek is pas in 1983 gekanaliseerd. Overigens werd de Teugseweg tot ver in onze tijd de Schooiersdiek genoemd, naar de zigeuners die hier van oudsher stopten op hun reis.

DE LOGICA VAN HET DORP

EEN LANDSCHAP VAN BOERDERIJEN

Zoals al eerder opgemerkt, stonden de boerderijen in Teuge verspreid in het landschap. Er was niet echt een dorpskern, hoewel rondom herberg de Zwaan aan de Straatweg wel enige bebouwing stand. Naast de al genoemde Beukelaar. Op deze kaart uit 1880 zijn ze te zien. Het waren grote boerenbedrijven, zoals Het Grote Zand, Groot Hontschoten, de Beukelaar en het Wezeveld. Enkele, zoals het Wezeveld (uiterst rechtsboven op de kaart) en het Grote Zand waren omgeven door een gracht, vermoedelijk ter bescherming tegen struikrovers en wild. Bij enkele grote boerderijen treffen we een zogenaamde heren- of lanterskamer (lanter=landheer) aan, een ruimte die meestal later werd aangebouwd. Het is een aparte kamer met een haardstede, die vroeger door de landheer werd gebruikt voor het innen van de pacht en het organiseren van de jacht. In het Grote Zand (in 1974 afgebrand, en de Beukelaar en het Hartelaar)

De boerderijen het Grote Zand, het Middelste Zand en het Kleine Zand werden vernoemd naar de terreingesteldheid. In 1836 vormden deze drie samen met twee andere boerenerven het 201 ha. grote landgoed Het Grote Zand. (Rijksmonument)

HET KLEINE ZAND

HET MIDDELSTE ZAND

‘En het gedeelte der uitgestrekte provincie Gelderland, waar Twello gevonden wordt, behoort wel in geenen deele tot den zoogenaamden Achterhoek, maar 't was daarom niet minder buiten den stroom van het verkeer gebleven. Middelpunten van handel of nijverheid waren er niet. Slechts een wijd verspreide plattelandsbevolking werd er aangetroffen. Geen andere groote weg van eenige beteekenis, dan die tusschen Deventer en Apeldoorn, liep er door heen. Wie er geen zaken of geen betrekkingen had, kwam in deze streken niet. Met Twello zelf was 't eenigszins een ander geval. Daar vond men van ouds in den omtrek van het dorp een aantal aanzienlijke landgoederen.’

Dominee Craandijk, 1888

Eeuwenlang leidde Teuge een rustig agrarisch bestaan, met een bevolking die niet veel aanleiding had om ver buiten de dorpsgrenzen te reizen. Toen dominee Craandijk in 1888 zijn beroemde wandeldagboeken door Nederland schreef, waren dit zijn opmerkingen over de omgeving van Teuge. Een doorgaande weg als hartlijn, geen brandpunten van handel of nijverheid die als specifieke bestemming golden. De landgoederen rond Twello noemde hij wel apart, maar met de toegenomen verkeersverbindingen, onderwerp van de volgende dia’,s vormen de landgoederen nu natuurlijk een aantrekkelijk onderdeel van het dorpenlandschap rond Teuge.

DE LOGICA VAN DE VERNIEUWING

SPOOR EN WEG

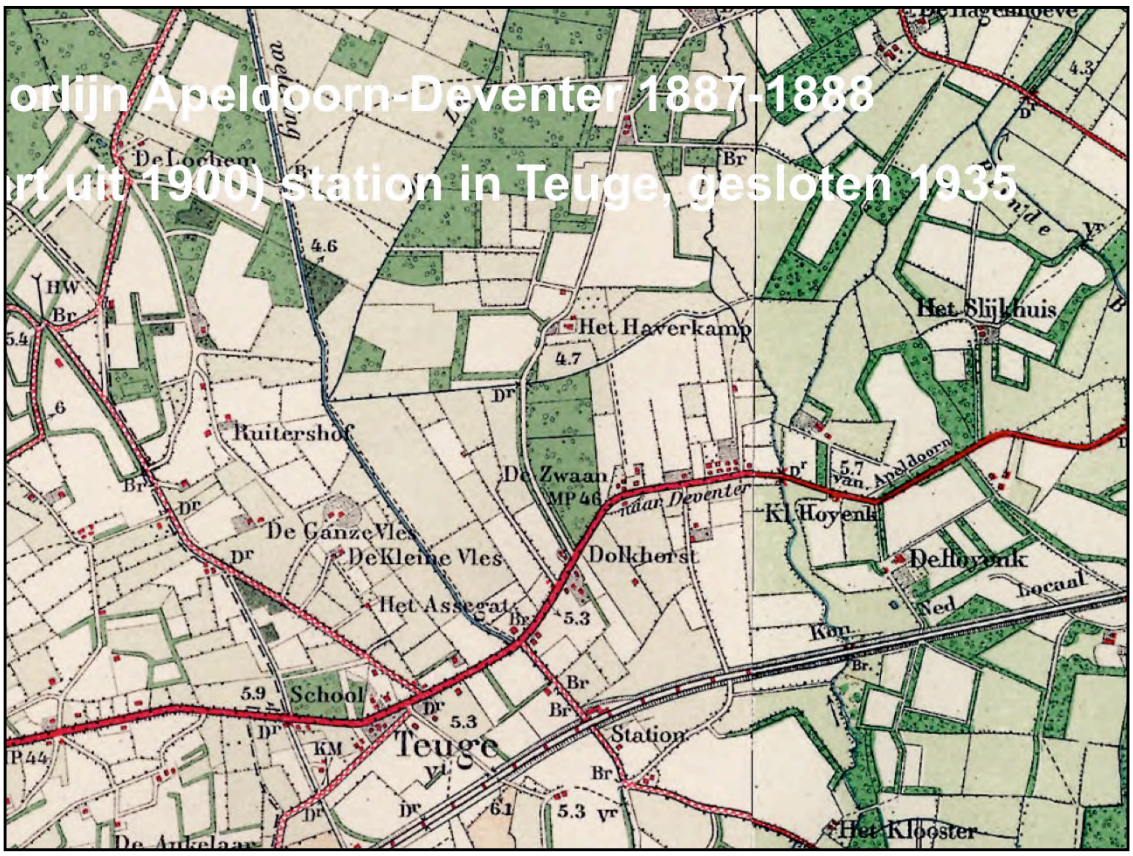

Toen dominee Craandijk zijn wandeldagboek schreef, stond Teuge op de overgang naar een nieuwe tijd. De Spoorlijn Apeldoorn - Deventer bracht verandering in het dorp. Teuge kreeg een station! Tussen 1887 en 1888 werd de lokaalspoorweg Apeldoorn-Deventer aangelegd. Het traject werd echter al snel omgebouwd tot hoofdspoorweg en maakt nu deel uit van één van de belangrijkste reizigers- en goederenverbindingen tussen de Randstad en Duitsland. Station Teuge werd in 1935 net als de meeste andere stopplaatsen gesloten; het gebouw werd 15 jaar later afgebroken.

Maar het spoorwachtershuisje van station Teuge staat er nog altijd en wordt nu particulier bewoond.

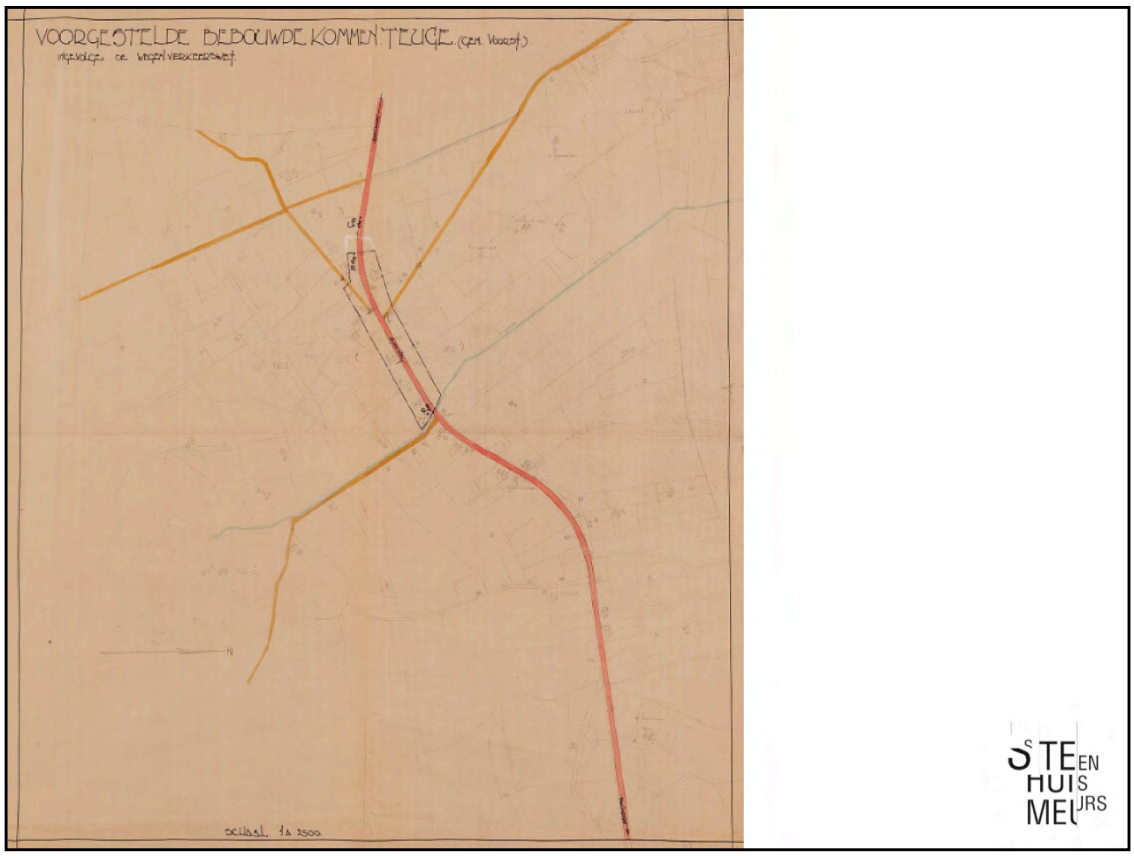

In de archieven vinden we uit de jaren dertig de tekeningen voor het stroomlijnen van de Rijksstraatweg terug in verband met de Wegenverkeerswet 1931-1938. Het autogebruik werd groter; wegen moesten beter kunnen doorstromen. Op de kaart is te zien dat Teuge inderdaad geen dorpskom heeft, maar eerder een bebouwd lint is.

DE LOGICA VAN HET VLIEGVELD

EN HET MILITAIRE KAMP

CAMOUFLAGE EN RECHTE LIJNEN

En dan, in 1935, komt wederom een grote verandering die Teuge zal voorstuwen in de vaart der volkeren. Op initiatief van de burgemeester baron A.C. van der Feltz van de gemeente Voorst, kreeg het ruim 45ha grote grondgebied in Teuge, genaamd Het Haverkamp in 1935 een bestemming als vliegveld. De grasvlakte werd kort gehouden door een kudde van 200 schapen, die in de nabije boerderij Het Kleine Haverkamp waren ondergebracht. Aan het einde van de dertiger jaren stonden aan de zuidzijde van de grasvlakte een clubgebouw en een hangar. Het terrein lag relatief hoog, dus was droog.

De N.V. Luchthaven Teuge werd in 1935 opgericht door de gemeenten Voorst, Apeldoorn (55%), Deventer en Zutphen. Het vliegveld en het dorp Teuge zijn al 75 jaar onlosmakelijk met elkaar verbonden. Enkele woonstraten zijn vernoemd naar luchtvaartpioniers: Parmentier, Blériot en Fokker. De regionale traditie van het "vogelschieten" heet in Teuge "vliegtuigschieten". Na de oorlog werd Teuge aanvankelijk gebruikt voor recreatief verkeer, vanaf de jaren zestig kwam er steeds meer beroepsluchtvaart. Sinds een paar jaar ligt er een langere baan, zodat er grotere vliegtuigen kunnen landen. Er zijn diverse hangars bijgebouwd.

Let op deze kaart op de weg de Zanden, die globaal noord-zuid loopt, en op de Kromme Beek, oostelijk daarvan. Beide zullen na 1960 in deze vorm van de kaart verdwenen zijn.

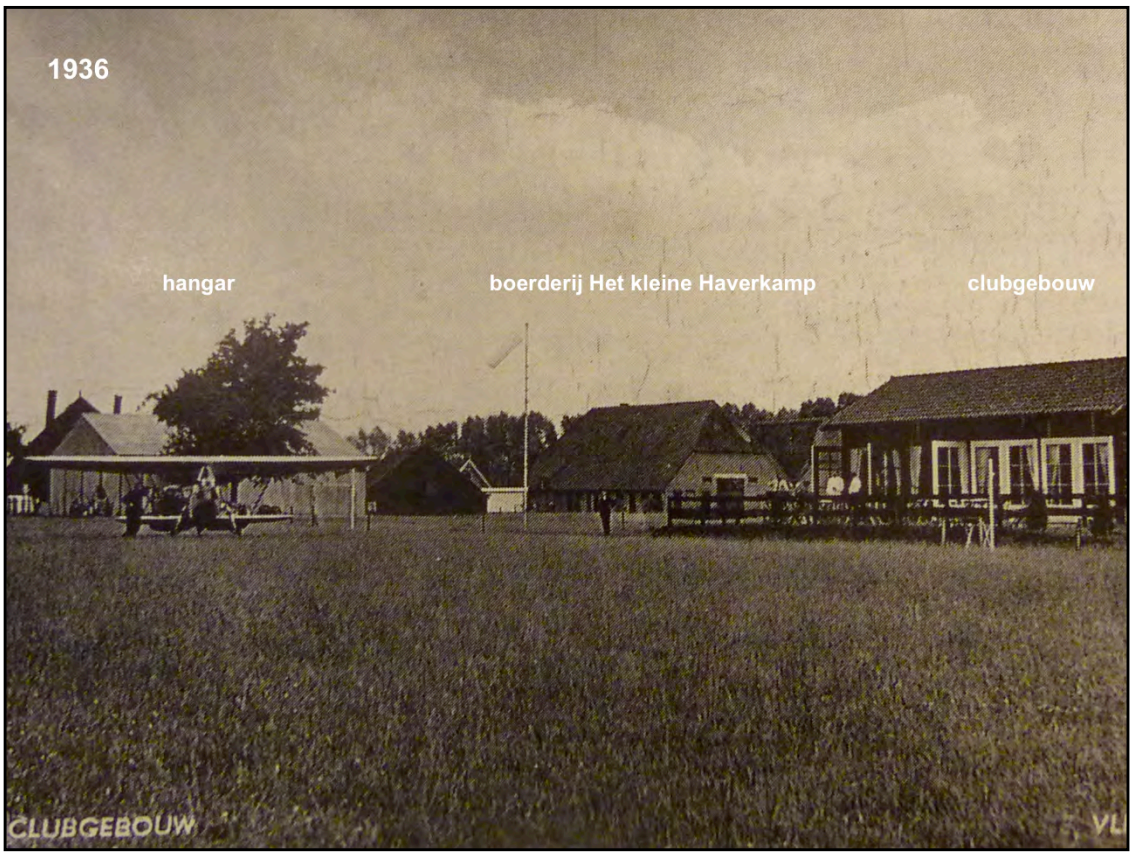

Zo begon vliegveld Teuge.

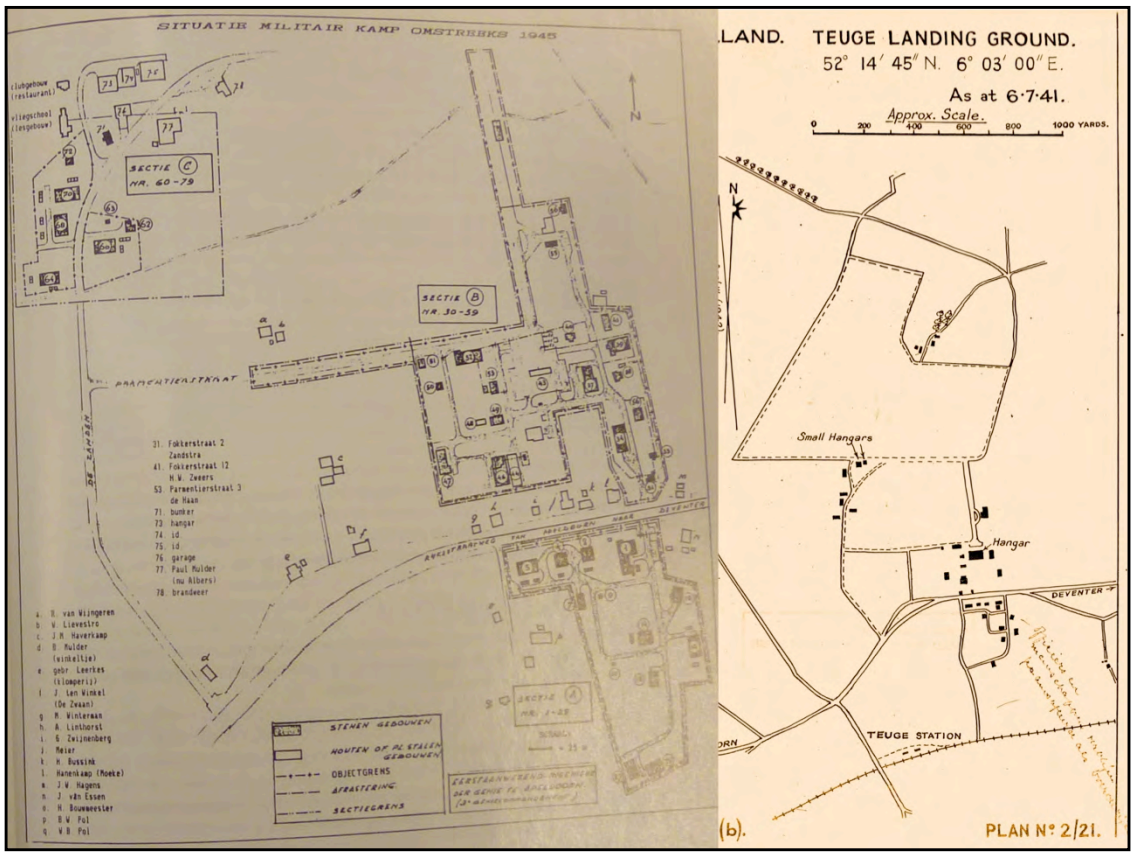

Zoals bij alle vliegvelden in Nederland betekende de Duitse bezetting ook bezetting van het vliegveld. Waarschijnlijk hadden de Duitsers het voornemen om hier eenheden van de Luftwaffe te plaatsen, maar zij vonden de grondconditie toch te drassig. Teuge werd een uitwijkbasis en reparatiestation (Notlande und Reparaturflugplatz) en opleidingskamp voor oudere lichtingen.

Het landschap van Teuge kreeg voor het eerst een rechte lijn: de winkelhaak van de door de Duitsers aangelegde betonbanen zijn nog altijd (1940) zichtbaar in het verlengde van Parmentierstraat. Maar ook in het restant dat als parkeerplaats in gebruik is (bij de entree van het vliegveld) en de onderhoudsloodsen en brandweerkazerne.

Het militaire kamp kende drie delen: in sectie C in het noordwesten, ten zuiden van het clubgebouw, verschenen een paar gedeeltelijk ondergrondse bunkers/schuilkelders. Er stonden vier bunkerwoningen (huizen met 50cm dikke muren, zware betonnen plafonds en een dak met een onbeschoten zolder. Deze uitgekiende camouflagebouw zag eruit alsof de bestaande boerderij er een paar bijgebouwen bij had gekregen. In de gebouwen bevonden zich een stafgebouw, officiers- en onderofficiersmess. Alle gebouwen zijn hier zijn nog aanwezig. Het militaire kamp werd ter weerszijden van de Straatweg gebouwd. Tweederde deel ten noorden ervan (sectie B), eenderde aan de zuidzijde (sectie A). Dit deel is nog intact, bestond uit keuken, kantine en legeringsgebouwen.

Het is fascinerend om te zien hoe in het dorp Teuge in feite een ‘tweede dorp’ over de bestaande structuur heen werd gelegd. Het resultaat is een harmonieus geheel van boerderijen en bunkers, waarbij ook de landschappelijke inpassing niet is vergeten (lanenstructuren, groepjes bomen bij gebouwen), zie de analyse van Catherine Visser van DaF architecten). Naast de gebouwen biedt de landschapsstructuur voor de toekomst aanleiding om op verder te bouwen. De precieze geschiedenis van de drie gebouwenclusters verdient zeker nader onderzoek. Dit is nog nauwelijks gedaan.

Op en rond het vliegveld zijn door de Duitse bezetter 36 bouwwerken gebouwd waaronder vijf bunkers. Van de vijf bunkers zijn er vandaag de dag nog twee bewaard gebleven. Van de overige gebouwen zijn er tegenwoordig nog 19 over. Het betreffen met name gebouwen voor huisvesting en de daar bijkomende taken zoals keukens, kantines en waslokalen. In een aantal van deze gebouwen zit een "Eco Tribe" beweging die de Duitse panden voor verder verval behoeden. In de overige gebouwen zijn bedrijven gevestigd of er word particulier in gewoond. Dichtbij het vliegveld staan ook nog twee garages die nog altijd in gebruik zijn.

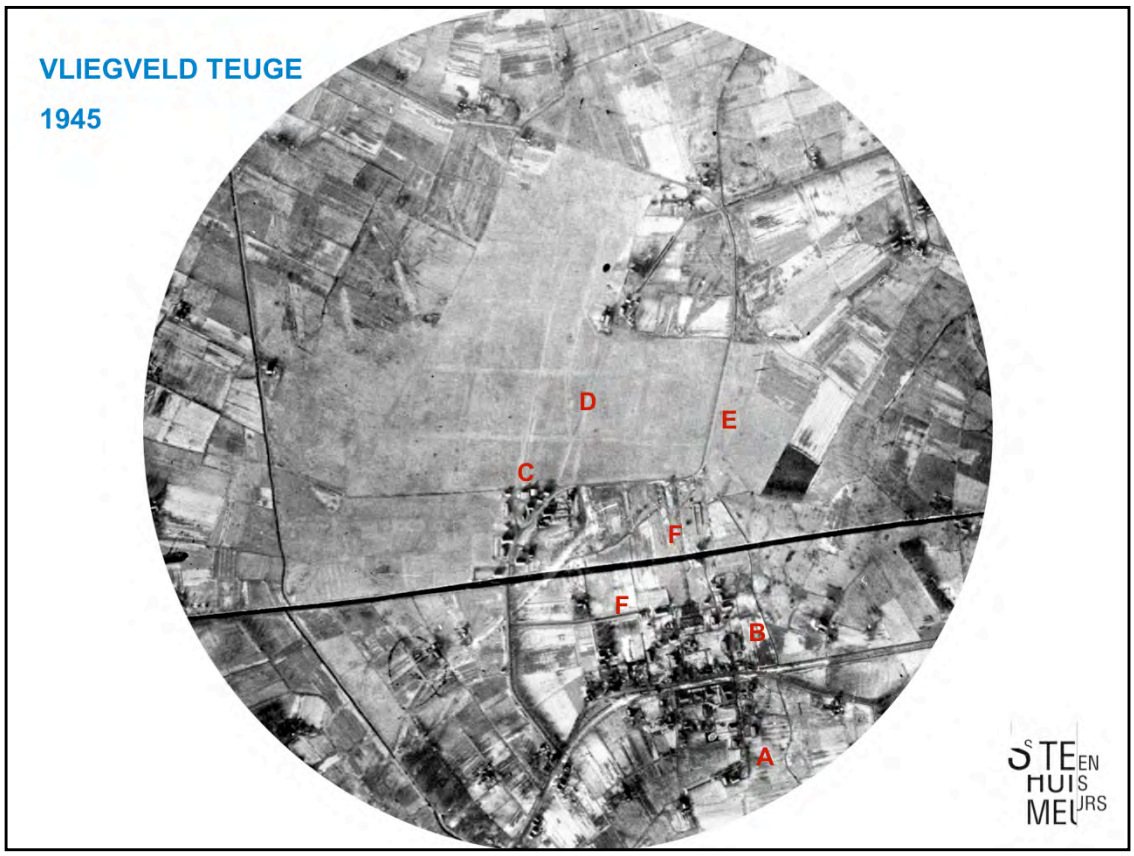

Een luchtfoto van de Royal Air Force. ABC; de drie secties van het Militaire Kamp

D: onderbroken weg De Zanden

E: onderduikerde of verlegde Kromme Beek

F: De ‘haak’ van betonbanen

2 AUGUSTUS 1945 TERUGKEER PRINSES JULIANA EN PRINSESJES

Een belangrijke gebeurtenis was de terugkeer van prinses Juliana en haar dochters na de bevrijding. Zij landden op Teuge en werden opgewacht door hun echtgenoot en vader Prins Bernhard.

[foto: www.geheugenvannederland.nl]

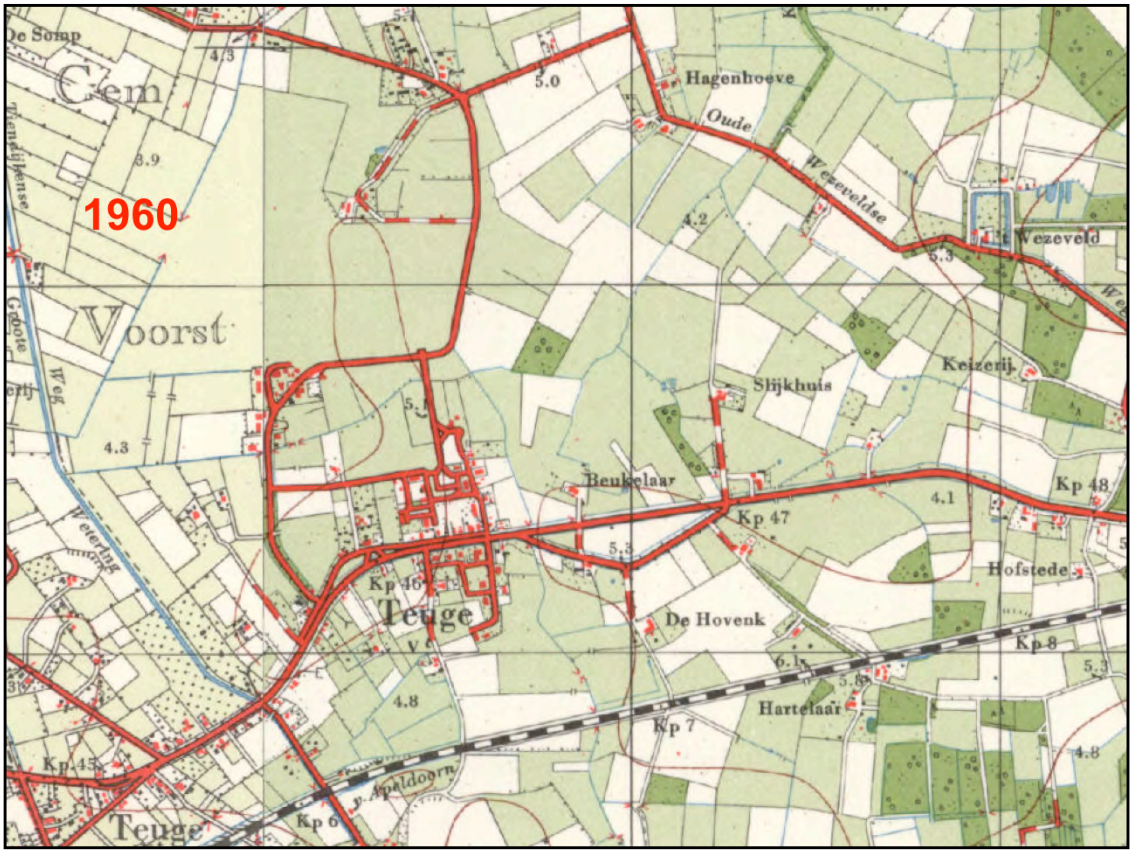

1960- Als we de kaarten van het vliegveld nog even op een rijtje zetten, is te zien hoe dorp en vliegveld na 1945 verder vervlochten raakten. Belangrijk na de oorlog is de omlegging van de weg de Zanden, die afgeknipt werd omdat – ie anders in conflict zou komen met de nieuwe oost-west landingsbaan. Aan het einde van de afgebroken weg is nu het bijzondere evenemententerrein Kijk! aangelegd, een arena tussen de bomen.

Op de plek van ‘De Bos’, een bosgebied ten noorden van de Rijksstraatweg dat tijdens de Tweede Wereldoorlog werd gekapt als werkverschaffingsproject voor Belgische vluchtelingen, ontstond een nieuwe woonwijk. Stap voor stap ontstond, door het vliegveldcomplex en de nieuwe wijk, een meer komvormig dorp. Midden jaren vijftig ontstond er met de aanleg van de Bleriotstraat een nieuw bouwterrein.

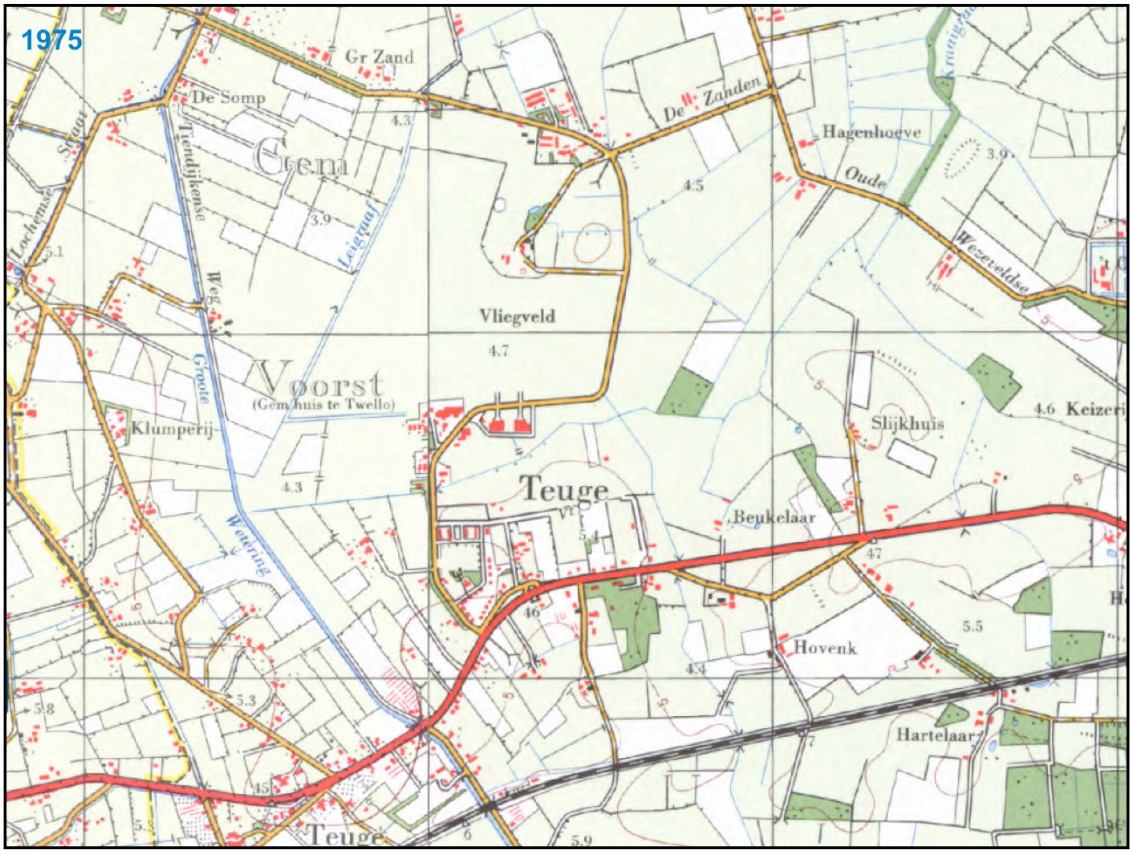

1975 – Inmiddels zijn langs de omgelegde Zanden hangars gebouwd. De woningbouw rond de Bleriotstraat is aardig op gang gekomen.

Een luchtfoto uit 1980

Luchtfoto uit 1980

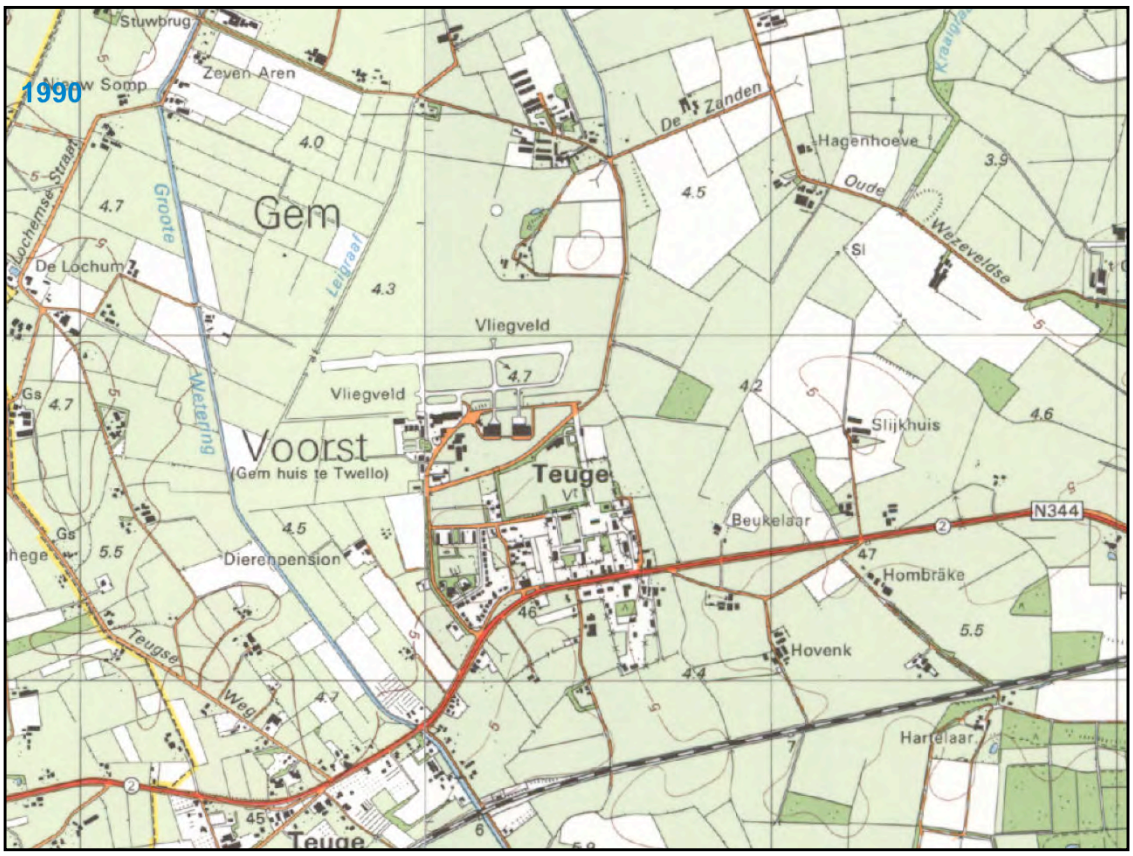

De kaart van 1990. De start- en landingsbaan is inmiddels verhard en de woningbouw uitgebreid.

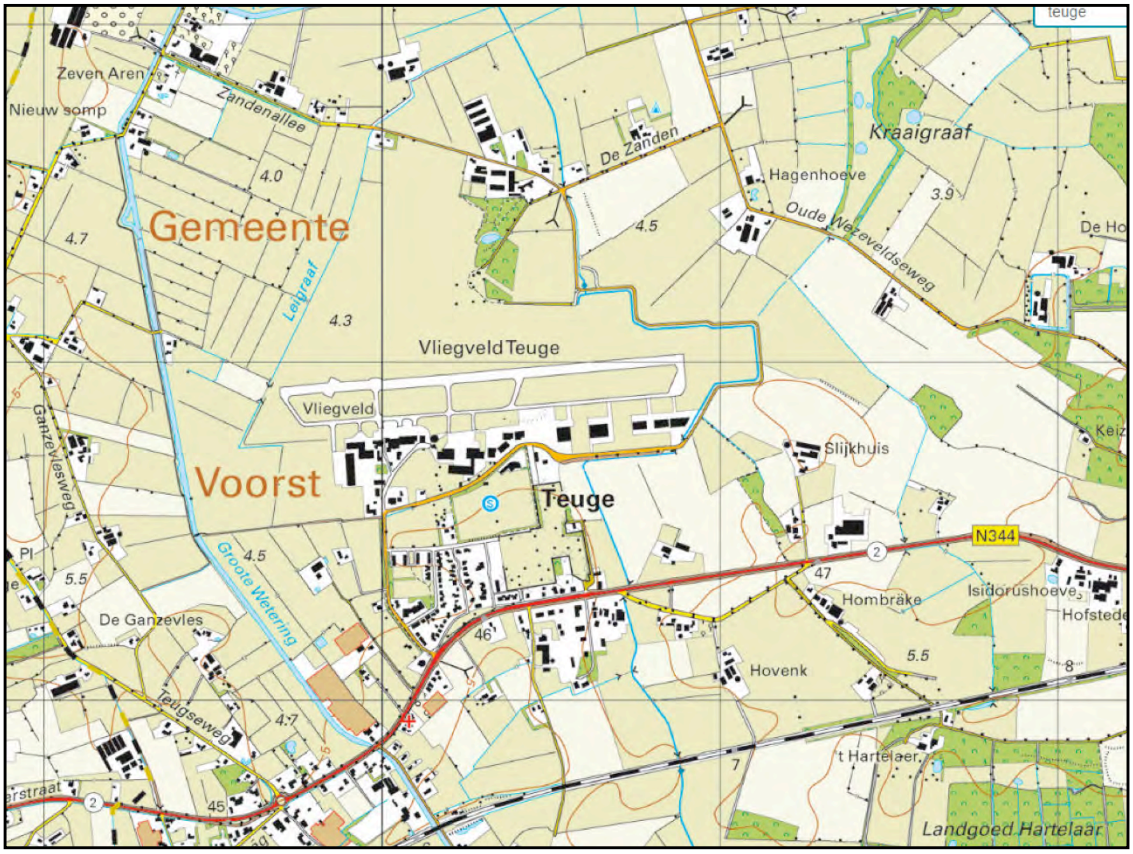

2007 De start- en landingsbaan is verlengde baan, en De Zanden is nog verder omgelegd, zodat er een wonderlijke route rondom het vliegveld ontstaat – en daarmee een ruimtelijke barrière voor auto- en langzaam verkeer. Ook de reeds genormaliseerde Kromme Beek ging mee in dit nieuwe tracé, dat de ‘slotgrachtvariant’ wordt genoemd. Dat betekent dat er geen hek om het vliegveld geplaatst hoeft te worden. Een nieuw stationsgebouw met platform, tankeiland en restaurant op de plek van patatkraam van Vosmeijer. Aansluitend hieraan werd een bedrijventerrein voor luchtvaartgebonden bedrijven gerealiseerd. Aan het Zwanenpad kwam nieuwe woningbouw.

1949 OEFENKAMP TEUGE: DE MEEST ZONDERLINGE KAZERNE

DE NATIONALE RESERVE OEFENT

Nederlands merkwaardigste soldaten volgen een militaire spoedcursus

Een dag in het oefenkamp Teuge

TEUGE (Veluwe), September. (Eig. red.) — De Duitse Luftwaffe-generaal, die destijds op het luimeuze idee kwam, tot meerdere eer en glorie van het Duizendjarig Rijk en deszelfs Führer het Nederlandse vliegveld Teuge te omringen met een aantal forse boerderijen, heeft daarmee zonder erg een dienst bewezen aan het na-oorlogse Nederland. Niet dat „Wederopbouw Boerderijen" bij hem in de leer had kunnen gaan, want als boerenbedrijven zouden deze bouwsels met hun muren van een halve meter dikte, hun hooggelegen en kleine vensters en hun fris beschilderde blinden — die bij nadere beschouwing van enkele centimeters dik staal blijken te zijn — slecht voldoen. Maar als camouflage-kazerne waren ze in deze landelijke streek uitstekend geschikt. De geallieerde bommenwerpers althans hebben ze blijkbaar niet kunnen vinden. En nu doen ze dienst als zomerkamp voor het jongste onderdeel van het Nederlandse leger, de Nationale Reserve, al moet men van hieruit ook een (on)behoorlijke wandeling maken, om een terreintje te vinden, dat enigszins geschikt is voor infanterie-oefeningen met mitrailleurs, geweren, losse flodders en storma anvallen.

Kamp Teuge is op het moment de meest zonderlinge kazerne met de meest zonderlinge militairen van Nederland. Het is tevens de kazerne, waar het hardst door de soldaten wordt aangepakt en waar men de recruten bv. zonder blikken of blozen kan horen zeggen: „De vorige week was er niet veel aan: als je moe was, dan kon je bij wijze van spreken een half uur gaan zitten uitrusten. Maar deze week ging het magnifiek: we moesten flink poot-aan spelen en waren blij, als we ons 's avonds op de brits konden laten vallen."

Elke week stroomt hier weer een nieuwe troep vrijwilligers van ons burgerleger der toekomst, de Nationale Reserve, binnen. gevoeld en die van exercitie evenveel verstand hebben als een minderjarige drummedaris van metaphysica. In de regel bestaat de helft van kamp Teuge's bevolking nog uit studenten. De andere helft geeft reeds een staalkaart te zien van alle beroepen, die de arbeidsbeurs in haar registers heeft staan.

SPOOR-ZOEKERS

Hier leren de vrijwilligers van de Nationale Reserve, in een, twee of drie weken tijd, iets van het leven in de troep. Tijdens de enkele uren per week, dat ze in hun eigen plaats oefenen — waar ze ook in tijden van gevaar hun posten krijgen aangewezen — kan dat namelijk niet. den in een volmaakt onbekende bos- of heidestreek worden zij daarna zonder een cent losgelaten en dan moeten ze maar zien, dat ze binnen de kortste keren weer in het kamp komen. En dat over een afstand van welnig minder dan die van Venlo naar Heerlen. De groep, die het eerst aankomt, kan vast rekenen op een tractatie van overste Waringa, die hier de lakens uitdeelt : een krijgshaftig en sportief seigneur, die van formaliteiten „niks moet hebben" en die er alles lijkt behalve op de bijnaam, die zijn oefenmelingen in Indië, de Nederlandse journalisten, hem gaven : „moeder overste".

„Geen schutterij, maar een prima leger, dat zeker even goed moet zijn als de Koninklijke Landmacht" wil de overste (met excuses aan onze goede schuttersgilden) van de Nationale Reserve maken.

Er moet ook nog een Limburger in de troep zijn : Bouwman, uit Venlo, een student. Waar is Bouwman ? „Bouwman is met gesneuveld", komt iemand zeggen, en omdat Bouwman deze week de enige Limburger is in Teuge en omdat wij nog nooit een gesneuvelde geïnterviewd hebben, hebben wij plotseling grote haast om het lijk van Bouwman te vinden.

Wij treffen het aan enige honderden meters verder tussen geknal van geweren en donderkoppen, die een korporaal („zal ik ze nog maar eens laten schrik-

STEEN HUIS MEURS

Na de bevrijding in 1945 werden de militaire gebouwen van Teuge gebruikt als oefenkamp voor burgermilitairen.

[delpher.nl]

1950: WOONOORD VOOR ‘AMBONEZEN’

Donderdag 5 October 1950. NIEUWE APELDO

TEUGE: tehuis voor gerepatrieerden

Het is er goed, maar de buitenwacht is vaak lastig

(Van onze speciale verslaggever).

Nabij het vliegveld Teuge is een barakkenkamp, dat daar indertijd door de Duitsers werd aangelegd. En men kan van onze bezetters zeggen wat men wil, wanneer zij onderkomens bouwden, deden zij dat grondig en zij zorgden er ook wel voor, dat er aan de inrichting niet veel ontbrak. Want zij hielden van gezelligheid en van een prettige omgeving, die Duitsers en op Teuge konden zij het wel volhouden. Het kamp had iets van een villapark — natuurlijk niet alleen voor de gezelligheid, maar vooral om aanvallende vliegtuigen op een dwaalspoor te brengen.

Hoe dit alles zij, het kamp Teuge met zijn vijftien barakken over een grote uitgestrektheid verspreid, heeft de oorlog overleefd. Het was weliswaar verwaarloosd, maar met enige goede wil toch zeer goed bruikbaar.

D.U.W. deed goed werk

Het kamp-Teuge heeft sedert enige tijd bewoners en ditmaal geen militairen, maar burgers. Vijf en zestig gezinnen zijn er gehuisvest. Ja, het is misschien wel een beetje

Hij weet, voor hoeveel gezinnen huisvesting moet worden gezocht, en hij draagt dus verantwoordelijkheid voor de inrichting van woonoorden en om deze geschikt te maken voor bewoning in gezinsverband. Dit is een belangrijk principe: de gezinnen moeten bij elkander blijven. Een opeenhoping van

om de deur naar het woonoord gesloten is. Het is te vergelijken met een groot woonhuis en als ieder Nederlands burger heeft ook het grote gezin in het woonoord het recht zijn deur gesloten te houden voor indringers. Wie zich aan dat recht niet stoort, maakt zich schuldig aan huisvredebreuk.

Dat is eenvoudig en duidelijk. Het wil zeggen, dat de bewoners hun woning kunnen verlaten en betreden als ieder ander staatsburger.

Kort gezegd: van binnen naar buiten vrij, van buiten naar binnen gesloten. En wie kennis heeft genomen van het optreden van sommige opdringerige lieden, zal deze maatregel billijken. De K.N.I.L.-militairen zijn met hun gezinnen niet naar Nederland gekomen om door Nederlanders te worden uitgebeend.

En in Teuge hebben 65 gezinnen het goed. Zij tonen zich tevreden en over de verhouding met de bevolking hebben zij geen klagen.

Daarover in een tweede artikel nog iets meer.

STEEN HUIS MEUBELS

In 1951 kwamen 12.500 Molukse KNIL-militairen met hun families per boot naar Nederland. Het idee was dat ze tijdelijk in Nederland zouden zijn, en daarom mochten ze niet werken en werden ze afgezonderd van de Nederlandse samenleving opgevangen. Teuge werd zo’n Moluks kamp. In 1957 werd duidelijk dat het verblijf permanent zou zijn en werden overal in het land speciale woonwijkjes gebouwd. De Molukkers van Teuge, waar op 1 april 1957 in totaal 351 Molukkers woonden, werden grotendeels in Twello gehuisvest.

Kantine Teuge, 1-jarig bestaan Christelijke Vrouwenvereniging FKI, 1953

In 1951 kwamen 12.500 Molukse KNIL soldaten met hun vrouwen en kinderen per boot naar Nederland. Ze zouden een paar maanden blijven en terugkeren, maar ze bleven. Er waren maar liefst zestig kampen in Nederland. Lang leefden Molukkers afgescheiden van de Nederlandse samenleving, hier in Teuge werden ze ondergebracht in de gebouwen gebouwd door de Duitse bezetter. Het kamp Teuge, waar de Molukkers werden gehuisvest, bestond uit drie gedeelten:

- vier barakken bij het vliegveld, de zogenaamde H-woningen aan de Zanden en later één vrijstaand woonhuis.

- elf barakken aan de Rijksstraatweg, de zogenaamde U-woningen aan de Ambonstraat en de Ambondwarsstraat, inclusief het badhuis, de woning van de beheerder met kantoor, de

kantine, het ketelhuis.

-drie gebouwen aan de Fokkerstraat en de Parmentierstraat, waaronder het kampschooltje sectie C van de Duitse gebouwen. De kinderen gingen wel naar school. Een Javaanse meester (de heer Van Heel) sprak hun taal en leerde ze in het Nederlandse schoolsysteem te integreren. In Teuge bleven de Molukkers tot 1971 wonen.

Het aardrijkskundig lesboek 'Van Tangsi naar Teuge. Molukkers in de gemeente Voorst' (redactie: Ghislaine van Heerde-Filart, Jet Manuputty-van Lieshout, Corry Steensma-Pattipeilohy, Roberto Wattimena, 2003) beschrijft op heldere en complete wijze het verhaal van de Molukkers in Nederland, hun strijd om erkenning en de zoektocht van de Nederlandse regering naar een goede omgangsvorm met deze grote groep mensen, die aanvankelijk weer terug zouden keren naar hun land van herkomst. Het zal niet verbazen dat daar fouten zijn gemaakt, die echter in het lesboek zeer genuanceerd worden belicht. Uit het boek, dat een aparte lezing en (her)uitgave verdient, een paar citaten:

Al gauw na aankomst in kamp Teuge kozen de bewoners degenen die een hoge rang in het leger hadden, zoals sergeant-majoors en onderofficieren, tot leiders van het kamp, de kampraad. De militaire hiërarchie werd gecontinueerd in het kamp. De kampraad had de taak de belangen van de bewoners bij de overheid te behartigen, en had hierdoor een brugfunctie.

BIJSCHRIFT

Nu is het MOB complex alweer vele jaren in gebruik bij de Ecotribe, een groep bevlogen mensen die zich inspannen om het bewustzijn over de aarde en het milieu, energiebelasting en alternatieve leefvormen uit te dragen.

Net als de Molukkers een groep mensen die niet leeft volgens de gangbare normen in de samenleving, maar evenzeer wordt opgenomen in de dorpsmaatschappij van Teuge. En dat valt echt op: het absorptievermogen, als heel lang, en de houding van ‘welkom zijn’ die in Teuge leeft.

HET DORP ZONDER CENTRUM DAT TRENDING WERD

Want als we kijken naar de sociale verbondenheid in Teuge dan valt je mond open van verbazing. Bijna nergens in Nederland is de organisatiegraad en de zorg voor elkaar, op alle denkbare domeinen, zo sterk. En er mag gefeest worden. Op de vele plekken waar ik onderzoek doe, heb ik dit nog nooit zo meegemaakt: niet alleen is er heel veel, er lijkt ook nauwelijks sprake van ‘verzuiling’, er heerst sterk het besef: we doen het samen.

De Peco bijvoorbeeld, die al sinds 1974 de speelweek organiseert.

De toneelvereniging, de welkomstmand voor nieuwe bewoners, het Samen uit eten-project: allemaal voorbeelden van oprechte zorg en aandacht voor elkaar als dorpelingen, gedrag waarbij de jeugd vanzelfsprekend wordt betrokken, zodat zij het later zal gaan herhalen. In het hele land wordt geworsteld met de komst van vreemdelingen, met de decentralisatie van de GGZ, met de Wet Maatschappelijke Ondersteuning, met eenzaamheid en huiselijke problematiek. Ingewikkelde cursussen, begeleidingsmanagers, wijkwerk, er is van alles, maar hier in Teuge gebeurt het gewoon, van onderop. De door het kabinet zo gewenste 'bottom-up samenleving' hoort hier in het standaard repertoire. Ik zeg niet dat dit nergens in Teuge bestaat, maar er is een sterke signaal- en ondersteuningsfunctie. Teuge zou met recht een 'pilot' gemeente genoemd kunnen worden, waar andere gemeenten nog veel van kunnen leren.

Tuintelen en keukelen bij de Zaaier

6 REGIO

Schooldirecteur Jan-Willem Stegeman zet in op persoonlijke aanpak

Veel animo voor kleine school

Veel Nederlandse basisscholen kampen met teruglopende leerlingenaantallen. De Zaaier in Teuge kan de vraag echter niet bijbenen.

Marianne Wieggers, die jarenlang dorpscontactpersoon is geweest, zorgde voor vele samenwerkingsprojecten met de school de Zaaier, zoals ‘tuintelen’ en ‘keukelen’. Want een kind wil niet zeggen: ik ga in de moestuin werken. En keukelen, dat betekent keuvelen en koken

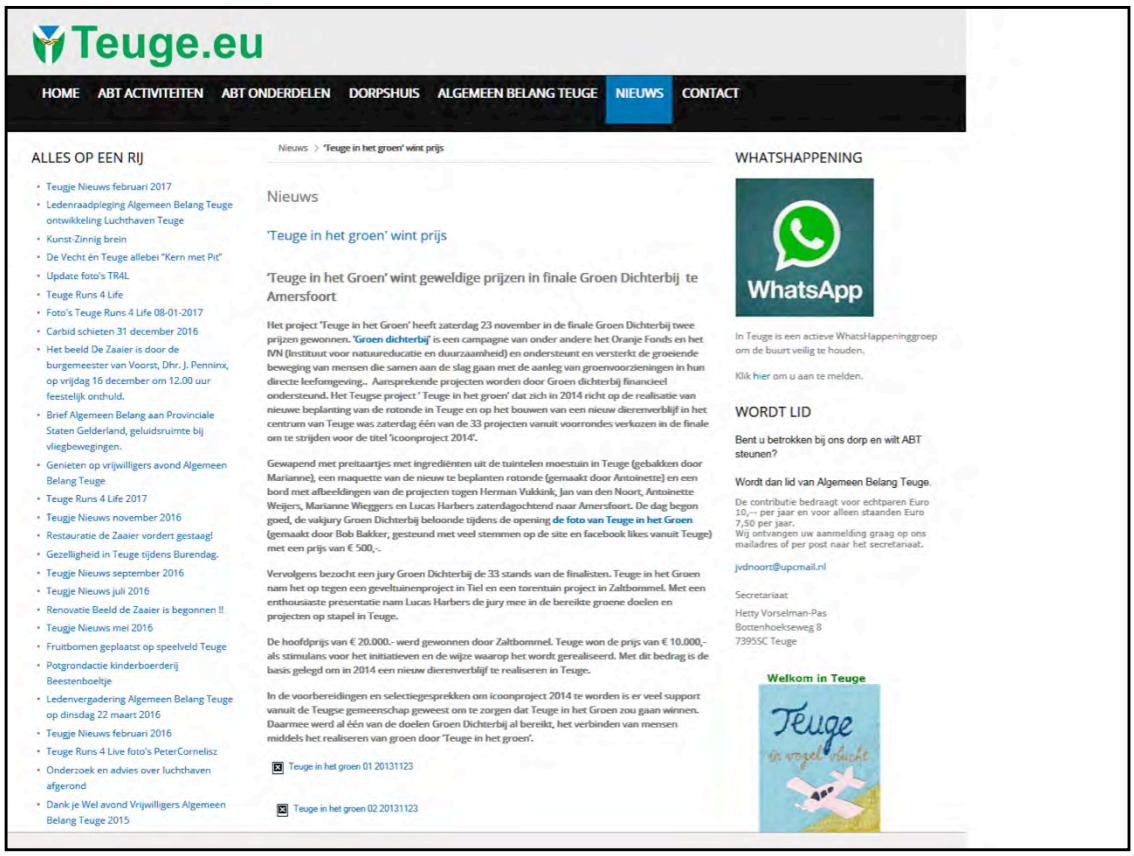

De dorpsinitatieven gaan over het sociale domein, maar ook over het fysieke: dit ‘Teuge in het groen’ project bijvoorbeeld, waarbij 10.000 euro werd gewonnen voor een nieuw dierenverblijf.

Momenteel loopt er een project om natuurlijke groene terreinafrasteringen met subsidie mogelijk te maken.

De parallelle begroting van Teuge

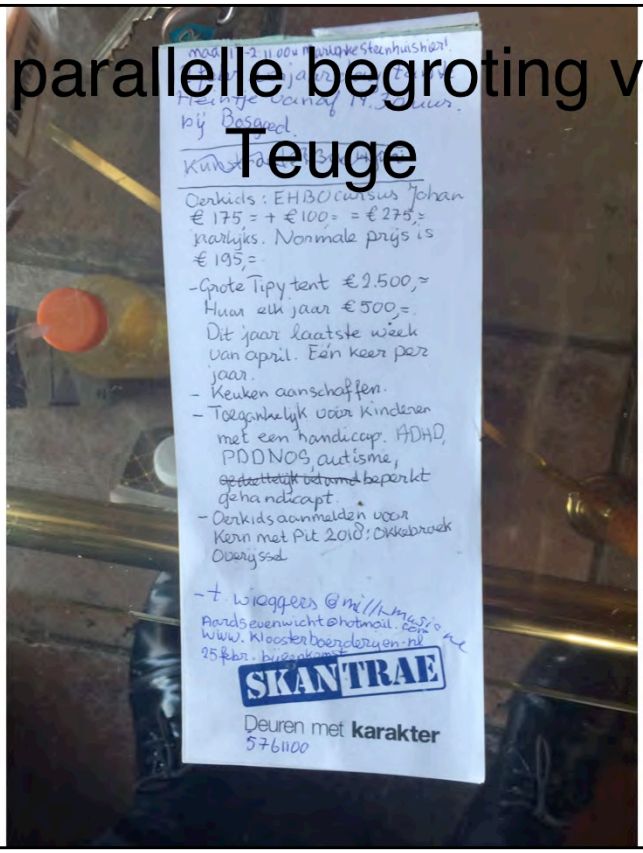

Het notitieblok van Marianne Wiegers, 32 jaar bestuurslid van Algemeen Belang Teuge, een periode waarin ze bijna 1 miljoen euro wierf voor het dorp. Altijd weer op zoek naar nieuwe fondsen, creatief met de aanvragen.

Mentaliteit: doe je mee, dan doe je mee

De Ecotribe die Oerkids kampen organiseert.

De Kunstroute; zeker, ook andere dorpen in het land organiseren kunstroutes, maar het is de combinatie van het hele palet van door het dorp zelf georganiseerde activiteiten dat zo indrukwekkend is.

TEUGJE NIEUWS

Uitgave voor en door Teugenaren - Jaargang 11 - Editie 2 — November 2016

Teuge goed vertegenwoordigd tijdens Autocross

Met 5 coureurs en ruim 30 supporters was Teuge goed vertegenwoordigd op de najaarscross van de MAC de Holterberg. Twee keer per jaar organiseert deze vereniging een autocross voor standaard auto's die vaak tot kort voor deelname nog gewoon op de weg werden gebruikt en met enige aanpassingen cross-klaar gemaakt zijn.

VERVOLG zie pagina 2 »»

Dankjewel avond ABT

A.s. vrijdag 18 november om 19.30 uur is de dankjewel avond voor alle vrijwilligers als dank voor hun inzet het afgelopen jaar.

Teuge Runs 4 Life

Door Marjo Prigge

8 JANUARI 2017 gaan we weer rennen en dit keer óók wandelen in Teuge. Jaarlijkse kiezen we voor onze sponsorloop een nieuw doel. Dit jaar zetten we ons in voor de stichting Het Vergeten Kind.

Waarom de stichting Het Vergeten Kind?

De stichting heeft een aantal doelen waar zij zich op richten o.a. het verbeteren van de leefomgeving; het activeren van kinderen in de opvang, zodat kinderen zich niet gaan vervelen maar activiteiten kunnen ontplooien die passen bij hun leeftijd en die ze vooruithelpen in hun sociale, persoonlijke en lichamelijke ontwikkeling; plezier buiten de opvang, hoe zorg je ervoor dat beschadigde kinderen af en toe gewoon onbezorgd weer kind kunnen zijn? Simpel door ze uit hun sobere omgeving weg te halen. Gewoon even weg van de alledaagse sleur, problemen en verdrietige herinneringen. Er is weinig budget om dit allemaal goed voor elkaar te krijgen.

Hoe is het toch mogelijk dat in Nederland een kind met een gebroken been direct hulp geboden wordt, maar een kind met een gebroken ziel wij niet zien en ook niet de juiste hulp en behandeling kunnen geven? Hoe kunnen wij verwachten dat een kind tot rust komt en zich sociaal-emotioneel openstelt als hij wordt opgevangen in een sobere ruimte? Zonder veiligheid, zonder warmte, zonder afleiding, zonder uitzicht op verbetering? Hoe moet een kind zijn trauma's verwerken zonder pedagogische begeleiding? Onze kinderen hebben een liefdevol huis waarin ze opgroeien, laten we samen met u proberen om met deze RUN zoveel mogelijk geld in te zamelen, zodat we deze kinderen een heel warm en groot hart kunnen geven!!

Kom samen met ons, Algemeen Belang Teuge, De Slaapfabriek en AV34, in actie voor Het Vergeten Kind en ren of wandel met ons mee op 8 januari 2017! Het is alvast een goede voorbereiding voor de Midwinter in Apeldoorn. We beginnen om 10:00 uur met 5 km wandelen. Daarna star- ten we om 11.00 uur met de eerste 500 m hardlopers, dan de 1 km, 10 km & de 5 km. We sluiten rond 13:30 uur af met de prijsuitreiking.

Noteer de datum in je agenda en doe mee, een kind vergeet je niet! Inschrijven kan vanaf nu: www.inschrijven.nl

Meer info? TR4L@teuge.eu of 06-46597226

De Slaapfabriek
De Zanden 47
7395 PA Teuge
06 - 28828781
info@deslaapfabriek.nl

-1-

Het onmisbare Teugje Nieuws.

Geopolitieke veranderingen

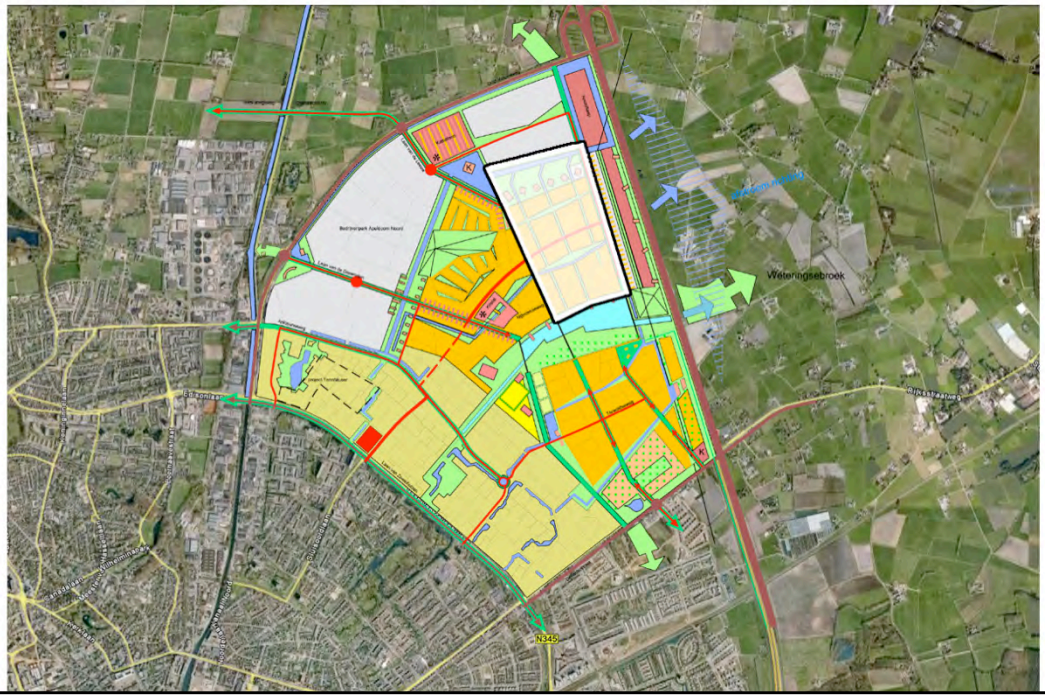

Tot slot. Er zijn momenteel een aantal ontwikkelingen die de positie, eigenheid en kansen van Teuge beinvloeden. Zo is er de grote nieuwe woonwijk van Apeldoorn, Zuidbroek, met in het kielzog daarvan het 500 hectare grote landschapspark Weteringse Broek.

Nieuwe recreatieve routes steken vanaf de westkant het grondgebied van Teuge in, en het verdient aanbeveling om het langzaam verkeersnetwerk rond Teuge te analyseren en te completeren waar mogelijk.

Weteringse Broek, 500 ha ‘landschapspark’:

(reactie op de website):

‘Het is heel bijzonder wat hier met een grote groep mensen, bedrijven en verschillende overheden tot stand is gebracht. Veel natuur is nog jong, dus het effect van wat er gebeurd is laat zich nog niet ten volle zien, maar dit gebied zal in de loop der tijd alsmaar nóg mooier worden. Een soort landschapspark, waar natuur, landbouw, bewoners en bezoekers aan hun trekken komen. Een echt duurzame omgeving ook, die alleen maar aan waarde zal winnen en die je kunt koesteren.’

Nieuwe positie van het vliegveld?

Met de komst van Lelystad Airport hangen er veranderingen in de positie van Teuge in de lucht. In het kader van dit onderzoek is dit niet verder onderzocht, maar het verdient aanbeveling hier kort op te zitten om te kijken welke kansen, maar wellicht ook bedreigingen van de dorpse samenhang dit biedt. Zeker is wel dat vliegen in Teuge volkomen geaccepteerd is en niemand snel schrikt van een vliegtuig, dit zelfs toejuicht.

Een zelfde aanbeveling past ook het dorp zelf. Er komen maarliefst 85 nieuwe woningen, een enorm aantal op de schaal van het dorp. Het ontwerp is goed van opzet en heeft bijv. de landingsbaan uit 1940 als centrale laan bewaard en bestaande boomgroepen gespaard. Op de grotere schaal, die van het dorp, biedt het Park van Teuge zoals de nieuwe wijk heet, aanleiding om de ‘dorpsommetjes’ en centrale punten van het dorp kritisch onder de loep te nemen. Daarbij fungeert de Rijksstraatweg wel als hele lastig oversteekbare barrière.

Het inzicht van dit narratief, deze snelle scan van wat Teuge bijzonder maakt, is dat het in Teuge niet in eerste instantie gaat om de ruimtelijke kwaliteit, maar om de sociale kwaliteit. Dit is wel een aandachtspunt. In een wereld van snapchat en Facebook letten mensen meer en meer op hoe iets eruitziet, en nieuwe bewoners en recreanten zullen een zekere kwaliteit. Tegelijkertijd geeft de sfeer van het vliegveld natuurlijk een zekere utilitaire uitstraling. Met een versterkt netwerk van langzaamverkeersroutes, met een aantal dorpsommetjes en een heleboel nieuwe Teugenaren kan het dorp er weer voor jaren tegenaan. Het was een plezier om een tijdje met jullie mee te reizen.

Met dank aan:
Marianne Wieggers
Roberto Wattimena
Algemeen Belang Teuge
Paulien Dekker
Alle aanwezigen van de bewonersavonden